

18. 3.

NOTA VAN TOELICHTING.

De met de zelfbesturen van Pontianak, Koetei, Bima en Soembawa onderscheidenlijk op 2 Juli, 20 Augustus, 13 December en 14 December 1938 gesloten politieke overeenkomsten, houdend hernieuwde regeling van de rechten en verplichtingen tusschen het Nederlandsch-Indisch Gouvernement en die zelfbesturen, treden in de plaats van de vroegere overeenkomsten, zooals die zijn gewijzigd en aangevuld ¹⁾ en zijn van gelijken inhoud als die, welke in Juni 1938 met de zelfbesturen van Siak Sri Indrapoera, Deli, Langkat, Serdang, Asahan en Koeloe-Ledong werden aangegaan.

Ter voorkoming van herhaling moge derhalve worden verwezen naar de Nota van Toelichting betreffende laatstbedoelde contracten, waarbij een uitvoerige uiteenzetting werd gegeven van strekking en opzet van deze nieuwe Lange Contracten. ²⁾

Het met den nieuw optredenden Soesoehoenan van Soerakarta op 26 April 1939 gesloten politiek contract brengt in menig opzicht wijziging in vergelijking met den tot dusver bestaan hebbenden toestand.

Het soenanaatsgebied maakt namelijk deel uit van het in 1749 door PAKOE BOEWONO II in vollen eigendom aan de Vereenigde Oost-Indische Compagnie afgestane gebied, dat te dien tijde het rijk Mataram vormde. Dientengevolge werd het soenanaat aan de opeenvolgende soesoehoenans in persoonlijk leen gegeven, welk leen bij het overlijden van den vorst aan de Compagnie, later aan het Gouvernement, terugviel.

Bij elke wederuitgifte van het leen werden de voorwaarden, waaronder zulks geschiedde, opnieuw vastgesteld en neergelegd in een „kroonprinselijke verklaring” vóór en een „akte van verband” ná de verheffing van een nieuwen soesoehoenan. In de praktijk behelsde dit, dat de nieuw optredende vorsten van Soerakarta beloofden, behalve de hun gestelde nieuwe bedingen, de vroegere contracten — akten van verband daaronder begrepen — te zullen nakomen alsof deze door hen zelf waren aangegaan.

Waar de Regeeringspolitiek met betrekking tot de zelfbesturende landschappen er op gericht is de Zelfbesturen te handhaven, werd geen reden meer aanwezig geacht om het leenrijk na het overlijden van een Soesoehoenan tot het Gouvernement te doen terugkeeren. In het nieuwe contract werd derhalve (in artikel 1) vastgelegd, dat het soenanaat als een afzonderlijk zelfbesturend landschap zal blijven bestaan, terwijl dat contract door den Soesoehoenan werd aangegaan zoowel voor zichzelf — met het oog op verschillende zijn persoon betreffende artikelen — als voor en namens het soenanaat.

Bij overlijden of aftreden van den Soesoehoenan blijft het contract van kracht, zooals het te dien tijde eventueel zal zijn gewijzigd of aangevuld, zoodat ook de opvolger — met wien daarnevens desgewenscht nieuwe of andere voorwaarden kunnen worden overeengekomen — aan die overeenkomst gebonden zal zijn.

Aangezien door deze regeling het soenanaat niet meer aan het Gouvernement terugvalt, om opnieuw in leen te worden uitgegeven, was het tevens noodig een voorziening te treffen voor het bestuur tijdens Soesoehoenanlooze tijdvakken.

Het nieuwe contract bevat derhalve in de eerste plaats een vastlegging van de rechtspositie van het Soenanaat, vervolgens een bevestiging van de dynastie van den — op 20 Februari

¹⁾ Gedrukte Stukken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal: Zitting 1911—1912, 301, n^o. 9; 1912—1913, 342, n^o. 10; 1913—1914, 345, n^o. 17; 1924—1925, 237, n^o. 6 (Pontianak);

Zitting 1903—1904, 201, n^o. 31; 1908—1909, 311, n^o. 39; 1908—1909, 311, n^o. 42; 1910—1911, 309, n^o. 14; 1912—1913, 342, n^o. 16; 1913—1914, 345, nos. 19, 20 en 22; 1924—1925, 237, n^o. 9; 1936—1937, 303, n^o. 4 (Koetei);

Zitting 1924—1925, 237, n^o. 14 (Bima);
Zitting 1908—1909, 1, nos 6 en 21; 1909—1910, 312, n^o. 27; 1912—1913, 342, n^o. 17; 1913—1914, 345, n^o. 32; 1919—1920, 24, n^o. 10; 1924—1925, 237, n^o. 10; 1932—1933, 267, n^o. 6 (Soembawa).

²⁾ Gedrukte Stukken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Zitting 1938—1939, 276, n^o. 10.

1939 overleden — Soesoehoenan PAKOE BOEWONO X, een regeling van de civiele lijst en van hetgeen tot de waardigheid van den Soesoehoenan behoort, terwijl daarna het grootste deel is gewijd aan het trekken van een scheidingslijn tusschen de bevoegdheden van de Indische Regeering en Hare organen enerzijds en die van het Zelfbestuur anderzijds. Deze bevoegdheidsafbakening voorziet in een dringende behoefte, aangezien de omstandigheid, dat een dergelijke afbakening niet vast omljnd was, vaak moeilijkheden en meeningsverschillen heeft veroorzaakt.

Bij het trekken van de scheidingslijn is het standpunt ingenomen, dat in de regionale sfeer zooveel mogelijk aan het Zelfbestuur ter regeling moet worden overgelaten, niet alleen ten aanzien van de eigen onderhoorigen, doch ook voor wat betreft de zoogenaamde Landsonderhoorigen, over wie het soenanaatsgezag — tenzij de Gouverneur-Generaal anders mocht bepalen — zich uitstrekt met betrekking tot die onderwerpen, waarvan de bevoegdheid tot regeling in de gouvernementlanden van Java en Madoera aan de lagere autonome gemeenschappen is overgelaten.

Anderzijds is thans vastgelegd, dat onderwerpen, die zich naar het oordeel der Regeering niet voor plaatselijke verzorging leenen, van Landswege zullen worden verzorgd en geregeld, ook ten aanzien van zelfbestuursonderhoorigen. Evenals zulks heeft plaats gevonden ten aanzien van de Zelfbesturen in de Buitengewesten, bij de hoogerbedoelde nieuwe contracten en bij de „Zelfbestuursregelen 1938” (*Indisch Staatsblad* 1938, No. 529), zijn een aantal met name genoemde onderwerpen aan het recht van zelfbestuur onttrokken en is gestipuleerd, dat de Gouverneur-Generaal daaraan desgewenscht andere kan toevoegen, voor zoover mogelijk na raadpleging van den Soesoehoenan.

Een beknopte toelichting op eenige artikelen van de nieuwe overeenkomst moge hier volgen.

Artikel 2.

De rechtspersoonlijkheid van het soenanaat werd vaak in twijfel getrokken, niettegenstaande reeds sedert jaren een scheidingslijn is gemaakt tusschen de geldmiddelen van den Soesoehoenan en die van het soenanaat. Thans is de rechtspersoonlijkheid van het soenanaat in dit artikel vastgelegd.

Artikel 8.

In het belang van de ontwikkeling van het soenanaat was het noodzakelijk den financieelen toestand ervan te saneeren, waarbij het bedrag der civiele lijst een belangrijke plaats innam.

Een daartoe ingesteld onderzoek wees uit, dat de Soesoehoenan met een jaarlijksch bedrag ten laste van de soenanaatskas van rond een millioen gulden een staat zou kunnen voeren als in overeenstemming is met zijn waardigheid, doch tevens dat daartoe de hofhouding aanzienlijk vereenvoudigd en het aantal dienaren verminderd zou moeten en kunnen worden. Aangezien echter de versobering in de kratonuitgaven slechts geleidelijk aan zal kunnen plaats hebben, werd bij de vaststelling van de civiele lijst een schema opgesteld, volgens hetwelk — bij wijze van overgangstoestand — ten laste van de soenanaatskas zullen komen:

1^o. het bedrag, dat de Soesoehoenan uiteindelijk zal ontvangen, t.w. vorengenoemd bedrag van f 1.000.000.— 's jaars, verhoogd met f 170.000.— voor de bezoldiging van de zoogenaamde „Patoehs” (soenanaatspersoneel in dienst van den kraton);

2^o. een bedrag tot aanvulling van dat inkomen voor zolang het aantal bloed- en aanverwanten, dat salarissen of toelagen geniet, nog zoo talrijk is, dat hun inkomsten niet ten volle uit de middelen van den Soesoehoenan kunnen worden bestreden, welk bedrag op ten hoogste f 100.000.— 's jaars is gesteld;

3^o. respectievelijk in drie en tien jaren aflopende bedragen ter bezoldiging van bij de verheffing van den nieuwen Soesoehoenan in dienst zijnde overtollige leden en dienaren van de hofhouding en voor onderstanden aan voormalige leden of dienaren van die hofhouding, voor zoover deze niet op andere wijze in hun onderhoud kunnen voorzien.